

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษา การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านโพหนอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ

1.1 หลักการและแนวคิด

1.2 ขอบข่ายและภารกิจงาน ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง พ.ศ. 2550

2. การบริหารงานวิชาการในสถาบันการศึกษา

2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

2.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

2.3 หลักและกระบวนการบริหารงานวิชาการ

2.4 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

2.5 ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ

3. การยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

4. ประสิทธิภาพการบริหารงาน

5. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 ความเป็นมาของคำนิยาม

5.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.3 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.4 เงื่อนไขการสร้างความปลอดภัย

5.5 เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

5.6 การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ

5.7 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา

5.8 การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

6. บริบทของโรงเรียนบ้านโพหนอง
 - 6.1 บริบททั่วไป
 - 6.2 บริบทในการบริหารงานโรงเรียน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การบริหารงานวิชาการ (แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 : 28-29)

1.1 หลักการและแนวคิด

- 1.1.1 ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน
- 1.1.2 มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
- 1.1.3 มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้
- 1.1.4 มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีตัวดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
- 1.1.5 มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2 ขอบข่ายและภารกิจงาน ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง พ.ศ. 2550

- 1.2.1 การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น
- 1.2.2 การวางแผนการดำเนินงานวิชาการ
- 1.2.3 การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
- 1.2.4 การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

- 1.2.5 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 1.2.6 การวัดผลประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
- 1.2.7 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- 1.2.8 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- 1.2.9 การนิเทศการศึกษา
- 1.2.10 การแนะแนว
- 1.2.11 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- 1.2.12 การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 1.2.13 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

1.2.14 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์
หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.2.15 การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติ

1.2.16 การคัดเลือกหนังสือและแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

1.2.17 การพัฒนาสื่อและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

การบริหารงานวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 ข : 34-38) ถือเป็นงานหลักหรือภารกิจหลักของสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการ โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจน การวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยกำหนดขอบข่ายภารกิจงาน ดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จัดทำข้อมูล สารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการของสังคม ชุมชน ท้องถิ่น การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วม

ของทุกฝ่าย การจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการเนื้อหาสาระในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่ม การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการในการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม การนิเทศ ติดตาม การประเมินผล การใช้หลักสูตร การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม เป็นต้น

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามสาระ และหน่วยการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้โดยจัดสาระและกิจกรรมสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่านและใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ การปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้สอดคล้องกับสาระและกิจกรรม โดยจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น มามีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น

3. การวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน ได้แก่ การกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา การส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล ประเมินแต่ละรายวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงจากกระบวนการปฏิบัติ และผลงาน การจัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ประสบการณ์และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็นต้น

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ วิจัยการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา การส่งเสริมให้ครูศึกษาวิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระ รวมทั้งประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและเผยแพร่งานวิจัย เป็นต้น

5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ การศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และการบริหารวิชาการส่งเสริมให้ครูผลิต จัดหา พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน การจัดหาสื่อเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการ

จัดการเรียนรู้ การพัฒนางานด้านวิชาการ การประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้และการพัฒนางานด้านวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น การประเมินผลการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เป็นต้น

6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ การสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา (แหล่งเรียนรู้ในชุมชน) ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตการศึกษาอื่นที่เกี่ยวข้อง เผยแพร่แหล่งเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น การจัดตั้งและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้โดยประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา บุคคล องค์กร ครอบครัว หน่วยงาน สถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้ง ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การนิเทศการศึกษา ได้แก่ การจัดระบบนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา การดำเนินการนิเทศงานวิชาการในรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสม การประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา การประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ การเรียนการสอน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ ในการจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา กับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศในเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น

8. การแนะแนวการศึกษา ได้แก่การจัดระบบแนะแนว ทางด้านวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษาโดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กระบวนการเรียนการสอน การแนะแนวการศึกษาต่อ โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา การประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น

9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้แก่ จัดระบบโครงสร้าง องค์กรให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษาและตามตัวชี้วัดของกระทรวงและของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์วิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และการประเมินคุณภาพการศึกษา วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา

ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย การดำเนินการพัฒนางานตามแผนติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายใน เพื่อปรับปรุง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อปรับปรุงพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน เป็นต้น

10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน ได้แก่ การศึกษา สํารวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน การจัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิคทักษะทางวิชาการ เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครั้ว ชุมชน ท้องถิ่น เป็นต้น

11. การประสานความร่วมมือพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา และองค์กรอื่น ได้แก่ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการ กับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณใกล้เคียง ในเขตพื้นที่การศึกษา และต่างพื้นที่การศึกษา เป็นต้น

12. การส่งเสริม สนับสนุนงานวิชาการให้แก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษา สํารวจข้อมูล การจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการ การส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาวิชาการ และพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษา เป็นต้น

2. การบริหารงานวิชาการในสถาบันการศึกษา

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ ส่วนบริหารด้านอื่น ๆ จะมีความสำคัญแต่ก็เป็นเพียงส่วนส่งเสริม สนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร สำหรับการนำเสนอเนื้อหา นั้นจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้ (การพัฒนาการบริหารสถานการศึกษา. 2546 : 99-115)

2.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

ได้มีนักการศึกษาให้ความหมาย ของการบริหารงานวิชาการไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้ คือ
ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 16) การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียน การสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

อำภา บุญช่วย (2537 : 2) การบริหารวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร และการสอน ผู้ศึกษาต้องใช้ความพยายามและความสามารถเป็นอย่างมากในการนำคณะครู และ ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

รุจิรี ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม. (2545 :56) การบริหารงานวิชาการหมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และการศึกษาของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาทุกแห่ง จากการศึกษา ของสมิท และคนอื่น ๆ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535 : 15-16 ; อ้างอิงมาจาก Smith and Others. 1961 : 170) พบว่า ผู้บริหารสถาบันการศึกษาควรมีความรับผิดชอบ 7 อย่าง ดังนี้

- 2.2.1 การบริหารงานวิชาการคิดเป็นร้อยละ 40
- 2.2.2 งานบริหารบุคคล ได้แก่ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 20
- 2.2.3 งานบริหารกิจการนักเรียน นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20
- 2.2.4 งานบริหารการเงิน คิดเป็นร้อยละ 5
- 2.2.5 งานบริหารอาคารสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 5
- 2.2.6 งานบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน คิดเป็นร้อยละ 5
- 2.2.7 งานบริหารทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 5

จะเห็นว่า การบริหารงานวิชาการผู้บริหารควรให้ความสำคัญรับผิดชอบสูงที่สุดทั้งนี้เนื่องจาก การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญและจัดว่าเป็นงานหลักในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา

2.3 หลักและกระบวนการบริหารงานวิชาการ ที่มีประสิทธิภาพ เป็นดังนี้

- 2.3.1 จัดทำแผนงานวิชาการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือนโยบายหลัก
- 2.3.2 การบริหารงานวิชาการมุ่งการร่วมมือกันทำงาน
- 2.3.3 การมีเอกภาพในจุดมุ่งหมายจะทำให้การดำเนินการสอดคล้องสัมพันธ์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

- 2.3.4 ควรกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติ
 - 2.3.5 ควรส่งเสริมผู้ร่วมงานให้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ
 - 2.3.6 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการพัฒนางานเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับงานวิชาการ
 - 2.3.7 การมีวินัยของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการและสามารถทำงานดำเนินไปได้ด้วยดี
 - 2.3.8 ผู้บริหารควรใช้เทคนิคการส่งเสริมคนอื่นมากกว่าการสอนคนอื่น
 - 2.3.9 บุคลากรทุกคนต้องการขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน
 - 2.3.10 ควรมีกรรมการเป็นที่ปรึกษางานวิชาการ
 - 2.3.11 ให้ครูตั้งวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของการสอนทุกวิชาที่รับผิดชอบ
 - 2.3.12 การประสานงาน ความสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์และความร่วมมือย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จของหน่วยงาน
 - 2.3.13 การติดตามและการประเมินผล เป็นสิ่งที่จำเป็นในการพัฒนางานวิชาการ
 - 2.3.14 การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ดังนั้น การบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ ศิลป์ ทักษะ และเทคนิคการบริหารงาน
- นอกจากนี้หลักการบริหารงานวิชาการควรยึดหลักแห่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535 : 21) ดังนี้

1. หลักแห่งประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยไม่เพิ่มการลงทุน นั่นคือนักเรียน นักศึกษา สามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตรโดยไม่ออกกลางคัน เรียบเกินเวลา และช้าเกินกำหนด

2. หลักแห่งประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลผลิตได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ นั่นคือ นักเรียน นักศึกษา มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ คุณภาพ

2.4 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

เพื่อให้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจในขอบข่ายการบริหารงานวิชาการอย่างลึกซึ้งซึ่งขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ มีดังนี้ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2535 : 17-19 ; พิชัย เสงี่ยมจิตต์. 2542 : 9-55 ; รุจิร ภู่อสาระ และจันทราณี สงวนนาม. 2545 : 58-76)

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย
 - 1.1 หลักสูตรสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ
 - 1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 - 1.3 สื่อการเรียนรู้
 - 1.4 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
2. การวิจัยในชั้นเรียน
3. การสอนซ่อมเสริม
4. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. การนิเทศภายในสถานศึกษา
6. การประเมินคุณภาพการศึกษา

2.4.1 หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร

ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้หลักสูตรใหม่ที่เรียกว่า “หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544” ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้ทันสมัย เหมาะสมกับระดับอายุและวุฒิภาวะของผู้เรียนและแก้ไขสาระซ้ำซ้อน ซึ่งยุคสมัยเหมาะสมกับระดับอายุ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการเป็นหน่วยงานในการดำเนินการ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้สถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาจัดทำสาระหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีประกาศใช้หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ดังนั้น กิจกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ได้แก่

1) การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ

ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องศึกษาสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นองค์ความรู้เดิม โดยจะต้องนำมาจัดให้เป็นระบบ และมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นรายวิชาและช่วงชั้น โดยปฏิบัติตามพ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ซึ่งสถานศึกษาจะต้องคำนึงถึงความพร้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการจัดทำคำอธิบายวิชาตามหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริงในชุมชน แผนการเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัว สาระการเรียนรู้ทั้งสิ้น 8 กลุ่มสาระ ที่สถานศึกษาต้องใช้หลักการเสริมสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และแก้ปัญหา ตลอดจนการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์

ศักยภาพพื้นฐานในการคิดการทำงาน และการพัฒนาตนเอง

2) พัฒนาระบบการเรียนรู้

การพัฒนาระบบการเรียนรู้หรือที่เรียกว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการเรียนและวิธีการสอนของครูซึ่งครูจะต้องสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้ได้ฝึกคิดวิเคราะห์และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้ควบคุมดูแล เป็นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิตและมีทักษะในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตรใหม่ จึงน่าจะมีหลักการและแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ค้นคว้าหาความรู้ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ สามารถสรุปและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้จากข้อมูลที่มีนักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงแหล่งข้อมูลหนึ่งจากหลายๆ แหล่ง และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับหลักการและทฤษฎี เน้นวิธีการเรียนรู้ หลายรูปแบบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเน้นกระบวนการคิดมากกว่าการค้นหาคำตอบที่ตายตัวเพียงคำตอบเดียว ถือว่ากระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลเพียงพอที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ ใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกัน และเรียนรู้ด้วยตนเอง

3) สื่อการเรียนรู้

ผู้บริหารจะต้องจัดให้สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอน เพราะสื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูและผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนได้สะดวกยิ่งขึ้น สื่อที่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูผู้สอน เช่น เอกสารหลักสูตร คู่มือครู บันทึกการสอน และนอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบ เครื่องมือการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองก็ถือว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น

สื่อการเรียนรู้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนของครูดำเนินไปด้วยดี ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คิดตามกระบวนการต่างๆ ที่หลักสูตรต้องการในปัจจุบัน ต้องยอมรับว่าผู้เรียนทุกคนต่างก็มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว ความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนจะได้รับอาจมีมาได้หลายทาง นอกจากครูและสื่อต่าง ๆ ดังกล่าว เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของครูที่สามารถจัดหามาให้ และศักยภาพและความสามารถของครูที่จัดหามาใช้ และศักยภาพในการเรียนรู้ ของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งหลักสูตรใหม่มิได้ละทิ้งหนังสือแบบเรียนเก่า ๆ โดยสิ้นเชิง องค์ความรู้ใหม่ก็ยังคงต้องอาศัยหนังสือเก่ารวมอยู่ตามความจำเป็นและความเหมาะสม

4) การวัดและการประเมินผลการวัดผลการเรียนรู้

การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียน ว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใดผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียนทำให้สามารถประเมินผลการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้เป็น 3 ระดับ คือ

(1) การประเมินผลระดับชั้นเรียน เป็นหนังสือที่สำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละวิชา เพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรทำอย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

(2) การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปี และช่วงชั้นของสถานศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อนำผลการประเมินไปพิจารณาตัดสินใจเลื่อนช่วงชั้น กรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม และจัดให้การประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

(3) การประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงกำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งกิจกรรมการวัดและการประเมินผล อาจทำได้ด้วยวิธีต่อไปนี้

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินผลจากงานหรือผลงานที่เป็นจริง มากกว่าประเมินด้วยข้อสอบแบบเลือกตอบ และเป็นการประเมินตามเกณฑ์ซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานจริงในชีวิตประจำวัน (Wiggins 1989 ; อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภูวิฑารวรรค์ : 2544) การประเมินตามสภาพจริง จะครอบคลุมถึงวิธีการดังต่อไปนี้

การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral Presentation) การโต้วาที (Debates) การแสดงนิทรรศการ (Exhibitions) การรวบรวมผลงานเขียนของนักเรียน (Collections of Students Written Products) แถบบันทึกภาพผลการปฏิบัติงาน (Videotapes of Performances) การสร้างและงาน

ประดิษฐ์โครงหุ่น (Consturction and Models) การแก้ปัญหา (Solutions of Problems) พฤติกรรม
ของผู้เรียน (Students' Behavior) การปฏิบัติงานกลุ่ม (Coorpertive Group Work)

การประเมินตามสภาพจริง เป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมและทักษะ
ที่จำเป็นของผู้เรียนในสถานการณ์ที่เป็นจริง เป็นวิธีการที่เน้นงานภาคปฏิบัติที่นักเรียนแสดงออก
(Performances) เน้นกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ผลผลิต (Products) และ
แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) การประเมินตามสภาพจริงช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
ได้อย่างต่อเนื่อง และควรต้องคำนึงเสมอว่าหลักสูตร (Curriculum) การเรียนการสอน (Instruction)
และการประเมิน (Assessment) จะต้องไปด้วยกันโดยไม่แยกการประเมินออกไปต่างหากเหมือน
อย่างที่ครูเคยปฏิบัติมาแต่เดิม (สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ : 2544)

การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นวิธีการประเมินผล
การเรียนการสอนโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินอย่างเต็มที่ 2 ขั้นตอน คือ ผู้เรียน
แต่ละคนรวบรวมผลงานและบันทึกผลการประเมินไว้ในแฟ้มรวบรวมผลงาน (Work Folder) และ
นักเรียนแต่ละคนจะจัดและคัดเลือกผลงานจากแฟ้มรวบรวมผลงาน เพื่อจัดทำแฟ้มสะสมงานต่อไป
แฟ้มสะสมงานจะเป็นเอกสารที่ระบุว่าผู้เรียนได้เรียนอะไรไปแล้วบ้างในชั้นเรียน และ
ในชีวิตประจำวันและนักเรียนได้ทำอะไรไปแล้วบ้างระหว่างการเรียนการสอนในรายวิชานั้น ๆ

ในปัจจุบันครูส่วนใหญ่ได้นำวิธีการประเมิน โดยใช้แฟ้มสะสมงาน ไปใช้กันอย่าง
แพร่หลาย เพราะเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมิน
ตนเองพร้อมกับครูด้วย ผู้เรียนจึงสามารถประเมินตนเองได้ว่า ตนเองทำได้ดีเพียงใด และอะไรบ้าง
ที่ควรปรับปรุง เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้ผู้เรียนอยู่ในโลก ของความจริง
และช่วยลดการแข่งขันกับเพื่อน ครูจะเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนจาก การเน้นเฉพาะเนื้อหาความรู้
ไปเน้นทักษะปฏิบัติและเจตคติควบคู่กันไป โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การประเมินโดยมิใช่แบบทดสอบมาตรฐาน (Studerdzi Test) แบบทดสอบต่าง ๆ
เป็นสิ่งสำคัญที่ครูผู้สอน โดยทั่วไปใช้การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นวิธีการใช้มา
แต่เดิม ซึ่งปัจจุบันก็มีการใช้อยู่ ทั้งในรูปแบบของข้อทดสอบ แบบปรนัยอัตนัย ตามความ
เหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของครูและจุดมุ่งหมายของการประเมินเป็นสำคัญ ซึ่งสถานศึกษา
จะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลักและคุณลักษณะที่สำคัญ
ด้วยเครื่องมือหรือแบบทดสอบที่ได้มาตรฐาน

2.4.2 การวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Research)

ผลจากการประเมินผู้เรียน จะทำให้ครูได้รู้ข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนและ คิดหาวิธีการที่จะพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีหนึ่งที่ครูสามารถจะแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนและพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ ได้แก่การนำเอาการวิจัยมาใช้เพื่อแก้ปัญหาที่เรียกว่า “การวิจัยในชั้นเรียน”

การวิจัยในชั้นเรียนเป็นกระบวนการที่น่าเชื่อถือและเป็นระบบในการแสวงหาคำตอบ เพราะเป็นการคิดค้น และพัฒนาที่เป็นการแก้ปัญหา (Problem Solving) ในสถานการณ์ ที่เป็นจริงในชั้นเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ในเชิงวิทยาศาสตร์ที่มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การแสวงหาคำตอบจากปัญหาและข้อสงสัยของครู เป็นการคิดพัฒนานวัตกรรมเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา และการเรียนการสอน

ลักษณะของการวิจัยในชั้นเรียนมีดังนี้ คือ

1. ปัญหาการวิจัยเกิดจากการทำงานในชั้นเรียน ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งอาจเป็นปัญหาของผู้เรียน ที่ครูต้องการแก้ไขหรือปัญหาที่ครูต้องการพัฒนาก็ได้
2. ผลจากการวิจัยเป็นสิ่งที่ครูสามารถนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน
3. การวิจัยในชั้นเรียนดำเนินไปพร้อมกับการเรียนการสอนกล่าวคือ สอนไปวิจัยไป เก็บข้อมูลและบันทึกผลแล้วนำผลการวิจัยมาใช้แก้ปัญหา และเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น

2.4.3 การสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่แก้ไขข้อบกพร่องและเสริมทักษะการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่ครูจัดให้สำหรับผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

การสอนซ่อมเสริมอาจจัดขึ้นภายหลัง เมื่อครูได้ดำเนินการสอนวัดผลและประเมินผล การเรียนของผู้เรียนแล้ว พบว่าความสามารถของผู้เรียนไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จากผลการตรวจสอบของครูจะเป็นข้อมูลย้อนกลับที่ช่วยให้ครูสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนได้ด้วยวิธีการสอนซ่อมเสริม

วิธีการสอนซ่อมเสริมอาจทำได้หลายวิธีดังนี้

1. การสอนแบบตัวต่อตัว
2. การสอนเป็นกลุ่มย่อย
3. นักเรียนเก่งสอนนักเรียนอ่อน
4. สอนโดยบทเรียนสำเร็จรูป

5. ให้ทำแบบฝึกหัดเรียนด้วยตนเอง
6. ให้ทำกิจกรรมเพิ่มเติม
7. การเฉลยคำตอบของแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบ

การสอนซ่อมเสริมจะมีประสิทธิภาพ ถ้าหากครูมีความตั้งใจและสนใจต่อผู้เรียนเป็นรายบุคคลอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่การเตรียมการสอน การบันทึกการสอน การเตรียมสื่อช่วยสอน ทุกครั้งที่สอนควรสังเกต จดบันทึกเพื่อดูการพัฒนาการของผู้เรียนที่เปลี่ยนไปด้วย

2.4.4 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดการศึกษาให้บรรลุจุดหมายมิได้ขึ้นอยู่กับเฉพาะการสอนในชั้นเรียนแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นวิธีการช่วยพัฒนาคุณลักษณะและนิสัยใจคอของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความเสียสละ มีความซื่อสัตย์กตัญญู มีความเมตตา กรุณา รักใคร่ กลมเกลียว สมัครงามสามัคคี และมีวินัย มีภาวะของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ถ้าการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ เป็น ไปอย่างถูกต้องเหมาะสม กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เช่น กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมอาหารกลางวันของนักเรียน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมบริการแนะแนวการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพพลานามัยและการกีฬา กิจกรรมห้องสมุด เป็นต้น

2.4.5 กิจกรรมนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายใน หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้บริหารในการที่จะปรับปรุง ส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาให้ดีขึ้นเป็นการเพิ่มพลังการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ และผลสุดท้ายก็คือ การศึกษา ของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การนิเทศภายในเป็นการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษาซึ่งดำเนินการ โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครู ตลอดจนบุคลากรภายในสถานศึกษาร่วมมือกันปรับปรุงงานในด้านต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน อันจะนำมาซึ่งคุณภาพของสถานศึกษา และของผู้เรียนให้อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ ซึ่งผู้รับการนิเทศได้แก่ ครูผู้สอนและบุคลากรภายในสถานศึกษาทุกคน

การนิเทศภายในสถานศึกษามีจุดมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรตามแนวทาง พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารและจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ

3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน
4. เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนพัฒนาวิชาชีพ
5. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาปฏิรูประบบบริหาร โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและชื่นชมในผลงาน
6. เพื่อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชน สังคมและวัฒนธรรมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

กิจกรรมนิเทศภายในสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสามารถดำเนินการได้หลายอย่าง การจะนำวิธีการใดมาใช้ควรคำนึงถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เช่น การประชุม อบรม ปฐมนิเทศ การสังเกตการสอนในชั้นเรียน การศึกษาเอกสารทางวิชาการ ตำรา การให้คำปรึกษาหารือเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล การสนทนาทางวิชาการ การสาธิตการสอน การพาไปศึกษานอกสถานที่ การสัมมนา การจัดนิทรรศการ การเยี่ยมชั้นเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

ประโยชน์ของการนิเทศภายใน

1. ทำให้ครูสามารถสอนได้ตรงตามเป้าหมาย เพราะผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นิเทศ จะช่วยเหลือครูในการตรวจสอบ และการเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรค การสอนเกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็น
2. ผู้บริหารที่เป็นผู้นำทางวิชาการของสถานศึกษาเป็น ไปอย่างมีระบบและต่อเนื่องตลอดเวลา
3. ทำให้บุคลากรในสถานศึกษามองเห็นความสำคัญของงานวิชาการ และปฏิบัติงานโดยเน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญในการบริหารสถานศึกษา
4. การนิเทศภายในจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่อคุณภาพของการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.6 การประกันคุณภาพการศึกษา

ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ สถานศึกษาจึงต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงาน

ต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542)

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่ง ของการบริหารสถานศึกษา และเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีการผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

วิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

สถานศึกษาจะต้องดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาดังต่อไปนี้

1. จัดโครงสร้างการบริหารให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2. แต่งตั้งคณะกรรมการการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาและมอบหมายภารกิจเพื่อดำเนินการ

3. จัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

4. กำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษา ที่ครอบคลุมสาระ และกระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน สถานศึกษา ที่ท้องถิ่น และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงหลักการสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยให้บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ

6. ดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษารวมทั้งมีการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

7. คณะกรรมการดำเนินงาน (ในข้อ 2) จะต้องมีการตรวจสอบทบทวนแล้วจัดทำรายงานการดำเนินงาน โดยใช้วิธีที่หลากหลายและเหมาะสม และจะต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้จะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคน และทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้ได้รับ การประเมินผลสัมฤทธิ์

ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่สำคัญด้วยเครื่องมือมาตรฐาน

8. สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี โดยระบุความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พร้อมหลักฐานข้อมูลและการประเมินผลสัมฤทธิ์ (ตามข้อ 7) เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน

นอกจากนี้ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการบกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ อันจะนำไปสู่ความมีมาตรฐานทางการศึกษา และเป็นที่ยอมรับในการสากลต่อไป

การประเมินคุณภาพภายนอกจะเป็นการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษาที่ คณะรัฐมนตรีอนุมัติ ซึ่งเป็นมาตรฐานเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ของผู้เรียน มาตรฐานเกี่ยวกับการสอน ของครู และมาตรฐานเกี่ยวกับการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้นการประกันคุณภาพ การศึกษาภายในและการประกันคุณภาพภายนอก จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันดำเนินการ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) สถานศึกษาจะต้องให้ความ ร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสาร ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษาตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการ สถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติม ได้ตามคำร้องขอของ สมศ. หรือบุคคลที่ สมศ. รับรอง

2.5 ขั้นตอนของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นงานหลักของสถานศึกษาและมีขอบข่ายค่อนข้างกว้างขวาง หลักการบริหารวิชาการจะแบ่งขั้นตอนของกระบวนการบริหารวิชาการ ดังนี้ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535 : 19-20)

1. ขั้นตอนดำเนินการ จะเป็นการกำหนดนโยบาย และวางแผนด้านการวิชาการ
 - 1.1 จัดทำแผนงานวิชาการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
 - 1.2 จัดสภาพงานวิชาการและวิธีการทำงาน
 - 1.3 จัดครูอาจารย์เข้าสอน
 - 1.4 จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน
 - 1.5 จัดตารางสอน
 - 1.6 ปฐมนิเทศนักเรียน
 - 1.7 จัดทำโครงการสอน

1.8 การลงทะเบียนนักเรียน

2. ชั้นการดำเนินงาน เป็นขั้นที่จึกและดำเนินงาน รวมทั้งการควบคุมดูแลให้ปฏิบัติ ตามแผนที่วางไว้ให้

2.1 การดำเนินงานการสอนตามหลักสูตร โดยการดูแลให้การสอนเป็นไปตาม โครงการสอนในแต่ละวิชา เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

2.2 การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทางด้านวิชาการ ได้แก่ การจัดโครงการสอนซ่อมเสริม โครงการส่งเสริมเด็กเรียนดี โครงการส่งเสริมการค้นคว้า ด้วยตนเอง การจัดชุมนุมต่าง ๆ ลูกเสือและเนตรนารี มีการแนะแนวการศึกษา และอาชีพตลอดจน การให้คำปรึกษาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ จัดให้มีห้องสมุด โรงเรียนเพื่อให้เป็นแหล่งค้นคว้า

2.3 งานเกี่ยวกับการบริการ การส่งเสริมให้มีการบริการเกี่ยวกับสื่อการสอน เพื่อช่วยเหลือครูในด้านการสอนและอุปกรณ์ต่าง ๆ มีการจัดรวบรวมเอกสารคำสอน คู่มือครู รวมทั้งการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น อาคารสถานที่ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

3. ชั้นส่งเสริมและติดตามในด้านวิชาการ เพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ ผู้บริหารควรมีการส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนา และประเมินผลงานด้านวิชาการ ดังนี้

3.1 ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ได้ปรับปรุงพัฒนาตนเองด้านวิชาการ

3.2 สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการได้แก่การกำหนด จุดมุ่งหมาย และนโยบายที่เหมาะสมกับ โรงเรียน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

3.3 ริเริ่มและสร้างสรรค์ในการปรับปรุงด้านวิชาการ

3.4 การจัดบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริม ทางด้านวิชาการ

3.5 จัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ

3.6 จัดตั้งคณะทำงานทางวิชาการขึ้น ลักษณะของคณะอาจจัดรวมกันเป็นคณะครู ในแผนกเดียวกันมาร่วมกันทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3.7 ส่งเสริมให้จัดตั้งชุมนุมหรือชมรมทางวิชาการ เพื่อจัดกิจกรรมและเผยแพร่ งานด้านวิชาการ

3.8 ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาฝึกอบรมเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้และเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ

3.9 ส่งเสริมให้ศึกษาต่อเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารวิชาการ โรงเรียนหรือสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญมากกว่าการบริหารงานด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารงานวิชาการจะเกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาทุกแห่ง การที่จะบริหารงานวิชาการให้บรรลุเป้าหมายนั้นผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในขอบข่ายงานวิชาการอย่างลึกซึ้ง ซึ่งขอบข่ายของงานวิชาการประกอบด้วยหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร การวิจัยชั้นเรียน การสอนซ่อมเสริม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การนิเทศภายในสถานศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา

3. การยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีนโยบายการพัฒนาการบริหารจัดการ เพื่อยกระดับคุณภาพ โรงเรียนขนาดเล็ก โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงาน โครงการยกระดับคุณภาพ โรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547 : 1-12) คือ

3.1 การประชาสัมพันธ์ มีบุคคล ชุมชน และหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนอีกจำนวนมากที่ไม่ทราบว่าปัจจุบันยังมีความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของประชากรในวัยเรียน บุคคล ชุมชน และหน่วยงานเหล่านั้นก็ตระหนักดี และพร้อมที่จะให้ การสนับสนุนในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพใกล้เคียงกันทั่วทั้งประเทศ การดำเนินกิจกรรมนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมุ่งหวังให้สาธารณชนทั่วไปได้รับทราบ โดยเฉพาะชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักว่า จะต้องร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อบุตรหลานของตนเองในการที่จะได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพโดยกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ให้หน่วยงานทุกระดับในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านสื่อในหลายลักษณะ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุท้องถิ่น เว็บไซต์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้สังคม โดยเฉพาะชุมชนที่มีโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในพื้นที่ เกิดความตระหนักในการที่จะช่วยกันสนับสนุน เพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กในท้องถิ่นของตนเอง สิ่งที่จะนำมาเสนอต่อสาธารณชนนั้น นอกจากจะเป็นนโยบายทิศทางการดำเนินงานแล้วอาจต้องนำผลงานของโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จมานำเสนอซึ่งนอกจากจะเป็นการเผยแพร่ให้รับทราบ

เป็นไปตามทิศทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ในปีงบประมาณ 2547 – 2551 รวมทั้ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะนำข้อมูลและสารสนเทศที่สำรวจ ได้ข้างต้นมาจัดทำเป็นเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยการจำแนกโรงเรียนขนาดเล็กออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน โรงเรียนอยู่ในระดับ ดี หรือพอใช้ และชุมชน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน โรงเรียนอยู่ในระดับดี หรือพอใช้ และชุมชน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี พร้อมรับการพัฒนาให้มีคุณภาพ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน โรงเรียนอยู่ในระดับ ไม่มีคุณภาพ ต้องปรับปรุง และชุมชน ไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา เพราะขาดศรัทธาและไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน หรือมีทางเลือกในการบริหารจัดการแบบอื่นที่ดีกว่า

ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อาจกำหนดแผนการยุบรวมและเลิกตั้ง โรงเรียน โดยพิจารณาจากโรงเรียนกลุ่มที่ 3 เสนอเป็น ระเบียบวาระเข้าที่ประชุมคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อขอยุบรวม เลิกตั้ง โรงเรียน

3.4 การจัดหาหนังสือเรียน แบบฝึกหัด แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญประการหนึ่งของนักเรียน ก็คือ หนังสือเรียน ซึ่งเด็มนักเรียนจะได้จำแนกให้ยืมเรียน ประมาณร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมดซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ ต่อมาสำนักงานงบประมาณได้จัดสรรงบประมาณสำหรับหนังสือเรียน แบบฝึกหัด รวมไว้ในค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียนซึ่งตามปกติโรงเรียนขนาดเล็ก จะได้รับเงินอุดหนุนที่เป็นค่าใช้จ่ายรายหัวน้อย ทั้งนี้ นอกจากมีจำนวนนักเรียนน้อยหากงบประมาณรายหัวนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก ถูกนำเป็นค่าหนังสือและแบบฝึกหัดยิ่งทำให้งบประมาณสำหรับนำไปพัฒนาโรงเรียนน้อยลงไปอีก ดังนั้น จึงจัดสรรงบประมาณสำหรับค่าหนังสือเรียนและแบบฝึกหัด เพิ่มเติมให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งนี้ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจะจัดซื้อให้นักเรียนประถมศึกษาตั้งแต่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 แต่จัดสรรให้ ร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมดจึงทำให้นักเรียนมีหนังสือเรียนไม่เพียงพอ แนวทางดำเนินการคือ โรงเรียนจัดสรรหนังสือให้นักเรียนที่ขาดแคลน โดยให้นักเรียนยืมเรียน โรงเรียนจัดทำเอกสารเพื่อเป็นหลักฐานไว้

3.5 การจัดหาหนังสือห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน นับเป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้เรื่องต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนั้น ห้องสมุดยังถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับ

การเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ซึ่งต้องการที่จะให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ปัจจุบันงบประมาณเรื่องสื่อการเรียนการสอนและหนังสือห้องสมุด จัดอยู่ในบุดหนุนนักเรียน ดังนั้น จึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็ก ขาดสื่อการเรียนการสอนและหนังสือในห้องสมุดทั้งที่โรงเรียนขนาดเล็กก็มีความจำเป็นต้องใช้หนังสือและแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมเท่ากับโรงเรียนขนาดอื่นๆ แนวทางการดำเนินงานคือ เมื่อโรงเรียนได้รับจัดสรรงบประมาณ โรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาจัดหา จัดซื้อหนังสือห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน แล้วดำเนินการจัดซื้อตามระเบียบว่าด้วยการพัสดุ

3.6 การแก้ปัญหาการขาดแคลนครู โรงเรียนขนาดเล็ก มีปัญหาที่คล้ายกันประการหนึ่งคือ การขาดแคลนครู ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรรอัตราค่าจ้างครู ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนจำนวนน้อย ดังนั้นทำให้ได้จำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน ประกอบกับปัจจุบันมีงานธุรการหลายอย่างที่โรงเรียนต้องจัดทำในฐานะที่เป็นหน่วยงานนิติบุคคล จึงทำให้เกิดสภาวะขาดแคลนบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และคุณภาพของนักเรียน กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมี แนวทางการดำเนินงาน คือ สํารวจสภาพอัตราค่าจ้างข้าราชการครูของ โรงเรียนขนาดเล็ก ว่าที่ใดขาดอัตราค่าจ้าง ที่ใดมีอัตราค่าจ้างเกินเกณฑ์ สอบถามความสมัครใจของครู โดยโรงเรียนที่มีอัตราเกินเกณฑ์ ที่มีความประสงค์ที่จะไปสอนในโรงเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์สัปดาห์ละ 2-3 วัน หรือมีครูเพียงพอแต่วุฒิไม่ตรงให้สลับโรงเรียนกันสอน โดยจะมีการมอบค่าตอบแทนและค่าพาหนะให้ครูกลุ่มดังกล่าวตามสมควร รวมทั้งประสานงานกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ที่ผลิตนิสิตนักศึกษา ด้านครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ เพื่อนิสิตนักศึกษาเข้าไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และการจ้างครู 1 คน ปฏิบัติหน้าที่ครูแกนนำหรือครูต้นแบบ แล้วให้ครูแกนนำหรือครูต้นแบบ ช่วยเหลือด้านวิชาการแก่โรงเรียนขนาดเล็กการติดต่อวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาสอนนักเรียนในเฉพาะวิชาที่ครูไม่ถนัดจ้างบุคลากรภายนอกที่มีคุณวุฒิต่างครูเข้าไปสอนในโรงเรียน โดยจ้าง 1 คนหมุนเวียนสอน 2-3 โรงเรียน โดยที่สำนักงานเขตพื้นที่ต้องดำเนินการเกลี้ยครูก่อนเป็นอันดับแรก จากโรงเรียนที่มีครูเกินไปยังโรงเรียนที่ครูขาดตามเกณฑ์ จากนั้นยังขาดแคลนอยู่ก็จึงจ้างบุคคลภายนอกเข้ามาสอนในการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูนั้น นอกจากการใช้วิธีสรรหาบุคลากรภายนอกเข้ามาช่วยสอนแทนครูแล้ว ก็อาจยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ดังนั้นคงต้องใช้มาตรการในการบริหารจัดการเข้าร่วมในการดำเนินงานด้วยโดยเฉพาะในเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งเน้นในเรื่องของ

การสอนแบบบูรณาการ โดยมีทั้งการบูรณาการเนื้อหาวิชา และบูรณาการชั้นเรียน ทั้งภายใน โรงเรียนเดียวกันและต่าง โรงเรียน

3.7 การพัฒนาครู นอกจากการแก้ปัญหาการขาดแคลนครู โดยการยุบรวมหรือหลอมรวม โรงเรียน สรรหาบุคคลภายนอกเข้ามาช่วยสอน ปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่หมดไป ดังนั้น คงต้องใช้ มาตรการในการบริหารจัดการ เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งมีทั้งบูรณาการ เนื้อหาวิชา หรือบูรณาการชั้นเรียนแล้วแต่กรณี หลักการสำคัญในการพัฒนาครู ก็คือ จะต้องไม่ทิ้ง ห้องเรียนเน้นการจัดการและการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งกิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูมีทักษะ ในการจัดการเรียนรู้ในภาวะความขาดแคลน ดังนั้นรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ขนาดเล็ก ต้องมีลักษณะต่างจากโรงเรียนทั่วไปบางเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ จะขาดแคลนปัจจัยด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาครูไม่ครบชั้น เพื่อให้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน คือ การวิเคราะห์สมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับครูที่สอนในโรงเรียน ขนาดเล็ก และการสรรหารูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสำหรับครูในโรงเรียน ขนาดเล็ก การพัฒนาครู โดยใช้รูปแบบต่าง ๆ โดยพยายามไม่ให้ครูทิ้งห้องเรียนรวมทั้งการเผยแพร่ รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนด้วยกัน

3.8 การนิเทศและการติดตามผล ภายใต้บริบทที่ขาดแคลน และความไม่พร้อมอีกหลาย ๆ เรื่อง หากมีผู้คอยแนะนำช่วยเหลือระหว่างดำเนินงานจะช่วยให้ โรงเรียนเหล่านั้นพัฒนาได้เร็วขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศ ติดตามผล ควรสอดคล้องกับตัวชี้วัดของ โครงการผลจากการนิเทศ ติดตามจะช่วยเสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดอ่อนของโรงเรียน นอกจากนี้ยังช่วยเสนอแนะเกี่ยวกับ โอกาส และปิดกั้นอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการทำงานของโรงเรียนการนิเทศเป็นกระบวนการ แนะนำช่วยเหลือผู้บริหาร และครูในโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถปฏิบัติงาน ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การติดตามผลการดำเนินงานจะช่วยให้สามารถเสริมจุดเด่นและแก้ไข จุดอ่อนได้อย่างทันที่ทั้งที่ กิจกรรมนี้ จึงมีจุดประสงค์เพื่อนิเทศ ติดตามผลการดำเนินงานของ โรงเรียนขนาดเล็ก โดยมีแนวทางการดำเนินงาน คือการกำหนดสภาพที่คาดหวังในเรื่องต่าง ๆ ของโรงเรียนที่สอดคล้องกับตัวชี้วัด การกำหนดแผนการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินงานของ โรงเรียน

3.9 การซ่อมแซมอาคารเรียน เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กได้รับงบประมาณค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับงานก่อสร้าง ซ่อมแซม เพราะเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ ได้คำนึงถึงความคุ้มค่าเอาไว้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการจัดสรรด้วย ดังนั้น โรงเรียนขนาดเล็ก จึงได้รับ

งบประมาณด้านนี้น้อย หรือไม่ได้รับเลยในบางปี จึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งชำรุดทรุดโทรม จำเป็นต้องซ่อมแซมอย่างเร่งด่วน กิจกรรมนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้โรงเรียนมีสภาพน่าอยู่ น่าดูและน่าเรียน โดยมีแนวทางการดำเนินงานคือ ให้โรงเรียนสำรวจความต้องการจำเป็นในการซ่อมแซมอาคารเรียนและส้วม แล้วเสนอไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อวิเคราะห์และจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนซ่อมแซมอาคารเรียนและส้วมประมาณจำนวนจำกัดตามความต้องการที่จำเป็น เนื่องจากงบประมาณมีจำกัด จึงไม่ควรจัดสรรให้กับโรงเรียนที่มีแผนจะยุบเลิกในปีการศึกษานี้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็ก สรุปว่า โรงเรียนขนาดเล็กมักจะประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะด้านขาดแคลนบุคลากรงบประมาณหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้ ประกอบกับในปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการกำหนดนโยบายแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการในโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ต้องดำเนินงานตามนโยบายหรือแนวทางที่กำหนดไว้นั้น บางกิจกรรมยังไม่สามารถดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมได้ และสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละแห่งนั้นก็อาจแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

4. ประสิทธิภาพการบริหารงาน

4.1 ความหมายของประสิทธิภาพ

4.1.1 ความหมายเชิงเศรษฐศาสตร์ แนวคิดในเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การผลิตสินค้าหรือบริการให้ได้มากที่สุด โดยพิจารณาถึงการใช้ต้นทุนหรือปัจจัยนำเข้าให้น้อยที่สุด และประหยัดมากที่สุด ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังนี้

เอลเมอร์ ปีเตอร์สันและอี กลอสวีนเนอร์ พลอแมน (Elmore Peterson and E.

Grosvenor Plawman. 1953 : 433. อ้างอิงจาก ธรรมฤทธิ ตัญจนวิทย์. 2544. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ) หมายถึง ความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมและต้นทุนน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ต้นทุน (Cost) คุณภาพ (Quality) ปริมาณ (Quantity) เวลา (Time) วิธีการ (Method) ในการผลิต

จอห์น ดี. มิลเล็ท (John D. Millet. 1954 : 4 ; อ้างอิงจาก อรรถวุฒิ ตัญชนาวิทย์. 2544. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ) ให้นิยามว่าประสิทธิภาพหมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและได้รับผลกำไรจากการปฏิบัติงาน ซึ่งความพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริการให้กับประชาชน โดยพิจารณาจาก

1. การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable service)
2. การให้บริการอย่างรวดเร็วทันเวลา (Eimely service)
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample service)
4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service)
5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progression service)

เฮอร์เบิร์ต เอ. ซีมอน (Herbert A. Simon 1960, 180-181. อ้างอิงจาก

อรรถวุฒิ ตัญชนาวิทย์. 2544. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ.) กล่าวว่า ถ้างานใด มีประสิทธิภาพสูงสุด ให้ดูความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลิตผล (Output) ที่ได้รับออกมา ซึ่งสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพเท่ากับผลผลิต ถ้าเป็นหน่วยงานราชการของรัฐ จะบวกพึงพอใจของผู้รับบริการเข้าไปด้วย เขียนสูตรได้ดังนี้

$$E = (O-I) + S$$

E = ประสิทธิภาพของงาน (Efficient)

O = ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา (Output)

I = ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางบริหารที่ใช้ไป (Input)

S = ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา (Satisfaction)

ทิพาวดี เมฆสวรรค์ (2538 : 2) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิภาพในระบบราชการมีความหมายรวมถึงผลิตภาพและประสิทธิภาพ คือ

1. ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต (Input) ได้แก่ การใช้ทรัพยากรการบริการ คือคน เงิน วัสดุ เทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ่มค่าและเกิดการสูญเสีย น้อยที่สุด
2. ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการบริหาร (Process) ได้แก่การทำงาน ที่ถูกต้องได้มาตรฐาน รวดเร็ว และใช้เทคโนโลยีที่สะดวกกว่าเดิม
3. ประสิทธิภาพในมิติผลผลิตและผลลัพธ์ (Output) ได้แก่การทำงานที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไร ทันทเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานและ

การบริการ เป็นที่พอใจของลูกค้าหรือผู้รับบริการ

4.1.2 ความหมายเชิงสังคมศาสตร์ แนวคิดในเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติใน เชิงสังคมศาสตร์ หมายถึง ปัจจัยนำเข้าซึ่งพิจารณาถึง ความพยายาม ความพร้อม ความสามารถ ความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับผลที่ได้ คือ ความพึงพอใจของผู้ได้รับบริการหรือ การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมาย ดังนี้

ที.เอ. ไรอัน และ พี.ซี. สมิทท์ อ้างอิงจาก อรรถวุฒิ ตัญชนาวิทย์, 2544.

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ. ได้กล่าวถึง ประสิทธิภาพของบุคคลว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์ในแง่บวกกับสิ่งที่ทุ่มเทให้กับงาน เช่นความพยายามที่ได้รับจากงานนั้น

ชูป กาญจนประกร (2502 : 40) กล่าวว่า ประสิทธิภาพเป็นแนวคิดหรือ ความมุ่งมอดปรารถนาในการบริหารงานในระบอบประชาธิปไตย ในอันที่จะทำให้การบริหารราชการได้ผลสูงสุด คู่กับที่ได้ใช้จ่ายเงินภาษีอากรในการบริหารประเทศ และผลสุดท้ายประชาชนได้รับความพึงพอใจ

อุทัย หิรัญโต (2525 : 123) กล่าวว่า ประสิทธิภาพในทางราชการหมายถึงผล การปฏิบัติงานหรือก่อให้เกิดความพึงพอใจ และประ โยชน์แก่มวลมนุษย์ (Human Satisfaction and Benefit Produced) และยังคงพิจารณาถึงคุณค่าทางสังคมด้วย โดยการนำเวลาเข้ามาพิจารณาคด้วย

ธงชัย สันติวงศ์ (2526 : 198) นิยามว่า ประสิทธิภาพ หมายถึงกิจกรรมทางด้านบริหารบุคคลที่ได้เกี่ยวข้องกับวิธีการ ซึ่งหน่วยงานพยายามที่จะกำหนดให้ทราบแน่ชัดว่า พนักงานของตนสามารถปฏิบัติงานได้ประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

วิรัช สงวนวงษ์วาน (2531 : 86) กล่าวว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานจะเป็นเรื่องชี้วัดความเจริญก้าวหน้า หรือความล้มเหลวขององค์กร ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องจะเลือก การบริการที่เหมาะสมกับองค์กรของตน และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพในส่วนราชการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้ให้ความหมาย ดังนี้

ประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การปฏิบัติงานหรือบริการที่ถูกต้อง รวดเร็ว ใช้เทคนิคที่สะดวกสบายกว่าเดิม คู่คุณค่าและใช้ทรัพยากรน้อยที่สุดในขณะที่ต้องการผลงานมากที่สุด

งานประกันคุณภาพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2548 : 38) ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณทรัพยากรที่ใช้ไปกับ ปริมาณผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการ กล่าวคือ ประสิทธิภาพแสดงถึงความสามารถในการผลิต และความคุ้มค่าในการลงทุน

ยวนูช กุลาคี (2548 : 18) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่นำเข้า (Input) และผลลัพธ์ที่ออกมา (Output) เพื่อสร้างให้เกิดต้นทุน สำหรับทรัพยากรต่ำสุดซึ่งเป็นการกระทำสิ่งหนึ่งที่ถูกต้อง (Doing things right) โดยคำนึงถึงวิธีการ (Meand) ใช้ทรัพยากร (Resources) ให้เกิดการประหยัดหรือสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

วรัท พดุกษากุลนันท์ (2550 : 17-24) สรุปความหมายของประสิทธิภาพ ได้ดังนี้ ความสามารถในการลดต้นทุนหรือทรัพยากรต่อหน่วย ของผลผลิตที่ได้จากการดำเนินงานต่ำกว่า ที่กำหนดในแผน หรือในทางกลับกัน หมายถึงความสามารถ ในการเพิ่มผลผลิตหรือผลประ โยชน์ ต่อหน่วยของต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงานสูงกว่าที่กำหนดไว้ในแผน โดยประสิทธิภาพเป็น อัตราส่วนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตหรือผลประ โยชน์ที่ได้รับกับต้นทุนหรือ ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจริงเมื่อเปรียบเทียบกับแผนที่วางไว้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพ สรุปว่า ประสิทธิภาพหมายถึง การ บริหารงานที่ถูกต้อง รวดเร็ว บรรลุวัตถุประสงค์ และ เป้าหมายที่วางไว้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่น้อยแต่ ได้ประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด

5. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” (พระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วารสารชัยพัฒนา. 2542)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริส ี่แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อน วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ทุกระดับรัฐ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหาร

ประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง ภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจ ทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากโลกภายนอกเป็นอย่างดี

5.1 ความเป็นมาของคำนิยาม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานหลักใน การวางแผนของประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในขณะนั้น คือท่าน ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต จึงได้ริเริ่มเชิญชวนผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกันพิจารณากลับกรองพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ในโอกาสต่าง ๆ และใช้เวลา ประมาณ 6 เดือน สรุปออกมาเป็นนิยามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และได้อันเชิญมาเป็น ปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ ฉบับที่ 10 เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุก ระดับมีความเข้าใจในหลักปรัชญาและนำไปเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ซึ่ง ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 และต่อมา ในปี พ.ศ. 2546 ได้มี

การแต่งตั้งอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมี ดร.จิราวุธ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธาน โดยยึดหลักคำนิยามนี้ในการขับเคลื่อน

หลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ท่านพระราชทานคำนี้เป็นครั้งแรกในปี 2540 นั้น แท้จริงแล้ว ได้มีพระราชกระแสรับสั่ง และพระราชดำรัสเกี่ยวกับ เรื่อง ความพอเพียง พออยู่พอกิน การพึ่งตนเอง การพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน การเสียสละแบ่งปันต่าง ๆ มาก่อนหน้านี้ ตั้งแต่ปี 2517 ทรงมีพระราชดำรัสว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอเพียง พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน” และทรงมีพระราชดำรัส

มาอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้ง

5.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ประการ ดังนี้

5.2.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคง ความยั่งยืนของการพัฒนา

5.2.2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ใน ทุกระดับ โดยเน้นปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได

5.2.3 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมกัน ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคอยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้อง เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึง ผลที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

5.2.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้อง อาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่าง รอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบ การวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนัก ในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่

5.2.5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

5.3 องค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวัง ความพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัย ที่เกี่ยวข้องอย่างถี่ถ้วน และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถ ปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

5.4 เงื่อนไขการสร้างความพอเพียง

เงื่อนไขและปัจจัยที่จะทำให้การวางแผนการตัดสินใจการดำเนินการแต่ละอย่างนำไปสู่ ความพอเพียงหรือไม่พอเพียง ในคำนิยามซึ่งได้พระราชทานมาที่ระบุชัดเจนว่าต้องอาศัยความรู้ คุณธรรม

เงื่อนไขความรู้ คือความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ กล่าวคือ จะเอาหลักวิชาการมาใช้ ต้องรู้จริง รอบรู้ ไม่นำเอามาทดลองใช้อย่างงู ๆ ปลา ๆ เพราะจะมีโอกาสพลาดสูง ถ้ารู้จริงแต่ไม่รอบคอบก็ไม่ได้อีกหลายครั้งที่เกิดปัญหาไม่พอเพียง มาจากความไม่รอบคอบ ยกตัวอย่าง เช่น เรื่อง OTOP การวางแผนการผลิต ถ้าไม่รอบคอบตั้งแต่ ต้นทางคือเรื่องวัตถุดิบ จนกระทั่งถึงปลายทาง คือการทำการตลาดและจัดส่งสินค้า มีโอกาส ที่จะนำไปสู่ความไม่พอเพียงได้อย่างมาก

เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันผู้อื่น คุณธรรมนี้มี 2 ช่วง เริ่มจากการต้อง เสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจให้มีคุณธรรม คิดละชั่ว ประพฤติดี ซื่อสัตย์ต่อตนเองและซื่อสัตย์

ต่อผู้อื่น ชื่อสัตย์ต่อหน้าที่มีความรับผิดชอบ ชื่อสัตย์สุจริตมิใช่หมายความว่าความแต่เพียง ไม่คอร์รัปชัน เท่านั้น ยกตัวอย่าง เช่น ถ้าจะซื้อของต้องชื่อสัตย์ต่อตนเองก็จะรู้ว่าจริง ๆ แล้วจำเป็นหรือเปล่า มีรายเพียงพอไหมจะชื่อสัตย์ต่อตัวเองได้ ก็ต้องรู้จักตัวเองก่อน รู้ว่าเรามีรายได้แค่ไหน สถานะอย่างเราจะทำอะไรได้บ้าง อันนี้จำเป็นไหม แล้วก็มีควมรอบรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับสินค้านั้น อย่างที่สอง คือ การมีคุณธรรมเป็นหลักปฏิบัติและการดำเนินชีวิต คือต้องมีความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ คุณธรรมข้อนี้เป็นข้อที่ยืนยันว่าเมื่อนำหลักพอเพียง ไปใช้ จะไม่เป็นการย้ายอยู่กับที่ แต่กลับจะนำไปสู่ความก้าวหน้าพร้อมกับความสมดุลเป็นขั้นเป็นตอน เช่นในการบริหาร ธุรกิจ ถ้ามีความขยันหมั่นเพียร อดทน พัฒนาองค์กร พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีความรอบคอบในการดำเนินการ ธุรกิจการงาน ชีวิตก็จะก้าวหน้าอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

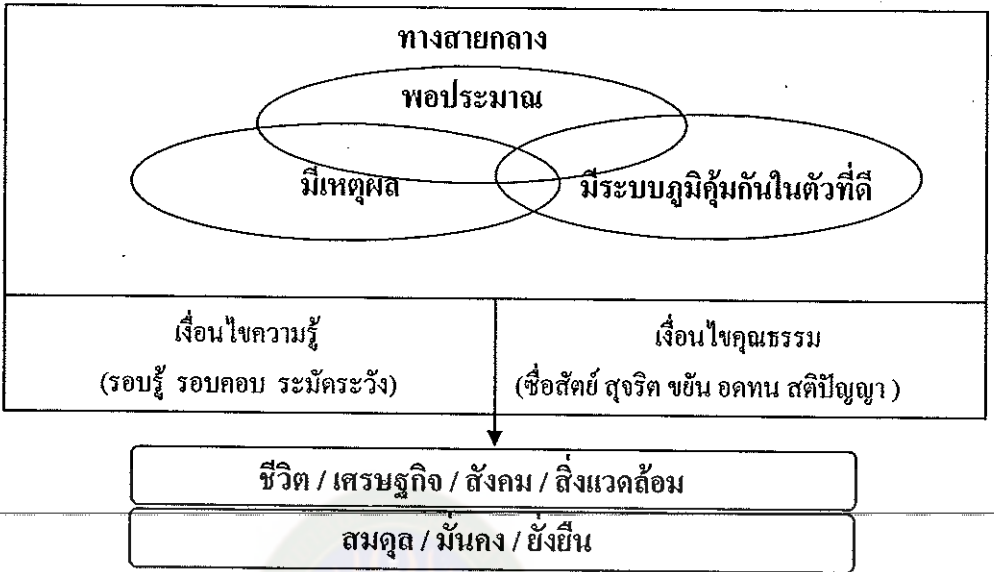
เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและปัญญา บริหารจัดการ ใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาการ และคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

เงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน (การตูนเศรษฐกิจพอเพียงฉบับประชาชน, 2550)

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ตามแผนภูมิที่ 3 มีรายละเอียดดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แผนภูมิที่ 2 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.5 เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสรารุท (2549 : การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง) เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในคำนิยาม คือ อะไร พระปฐมบรมราชโองการ “เพื่อประโยชน์สุขแห่งชนชาวสยาม” การจะทำอะไรก็ตามประโยชน์ก็ต้องเกิดความสุขก็ต้องมี แต่ถ้าจะพูดถึงการสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้น จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้น กับครอบครัว ชุมชน กับองค์กร กับประเทศชาติ บางครั้งคำนิยามก็อาจจะต่างกัน แล้วประโยชน์สุดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จะวัดได้จากที่ไหน ก็ต้องพิจารณาจากเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง คือมุ่งให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ กล่าวคือ ต้องก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืน

หลักของศาสนาพุทธมองโลกว่า ทุกอย่างเป็นอนิจจัง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี คือต้องพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ประมาท มีสติในการดำเนินชีวิต ใช้ปัญญาในการคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อวางแผนรองรับ และรักษาสมดุลได้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วย สมดุลแปลว่า สมดุลทั้งปัจจุบันและอนาคต วันนี้พอเพียงยังไม่พอ ฟุ้งนี้ต้องพอเพียงด้วย คือ ต้องมีความเพียรอย่างต่อเนื่อง ที่จะรักษาความสมดุลให้ได้ อย่างสม่ำเสมอ ความเพียรในข้อปฏิบัติมรรค 8 นั้น หมายถึง ความเพียรที่จะแก้ไขข้อบกพร่อง

เพียรที่จะละความชั่วที่เคยทำหรือทำอยู่แล้ว หรือยังไม่เคยทำให้น้อยลงจนหมดไป เพียรที่จะทำความดีที่เคยทำ หรือทำอยู่แล้ว หรือยังไม่เคยทำให้ดียิ่งขึ้น

ความสมดุลของคำนิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่าต้องสมดุลทั้งทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ค่านิยม ประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง คือความพอเพียงอย่างสมบูรณ์จริงๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราสร้างความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้าน คือ ทางด้านเศรษฐกิจ หรือวัตถุ สังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรมค่านิยม ความเชื่อ การก้าวหน้าไปพร้อมกับการสมดุลในแต่ละอย่างจะทำให้เกิดความพอเพียงในที่สุด

แม้แต่หลักการในการบริหารจัดการธุรกิจสมัยใหม่ บริษัทก็จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีความโปร่งใสของการทำบัญชี ภาษาอังกฤษเรียกว่า (Corporate Good Governance) หรือ CG มีการตรวจสอบภายใน มีการดูแลผู้ถือหุ้นทุกรายอย่างสม่ำเสมอเท่าเทียมกัน อันนี้เป็นเพียงแค่เศรษฐกิจ หรือการมีความรับผิดชอบต่อองค์กรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม หรือ CESR (Corporate Environmental and Social Responsibility) ซึ่งเป็นสิ่งที่บริษัทควรมี แต่ CESR ก็ยังแคบกว่าพอเพียง เพราะถ้าเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ก็ต้องคำนึงถึงอีก 4 ด้าน พร้อม ๆ กันอย่างสมดุล คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและ ด้านวัฒนธรรม

สมดุลทางด้านเศรษฐกิจ ในระดับบุคคล หมายถึงการดำรงชีวิต โดยรายได้สมดุลกับรายจ่าย จ่ายอย่างพอเพียง จ่ายอย่างพอประมาณ มีเหตุผล คือใช้จ่ายเพราะจำเป็น การใช้เงินอย่างสมดุล ก็ต้องมีภูมิคุ้มกันด้วย คือการออมบ้าง การซื้อประกันชีวิต ประกันคุณภาพ หรือสวัสดิการในบริษัทถือเป็นภูมิคุ้มกัน เพราะฉะนั้นสมดุลทางเศรษฐกิจ ทำอย่างไรจะรักษาสมดุลรายรับรายจ่าย มีเงินออม มีประกัน เพราะฉะนั้น อย่างเช่น กทม. ช.ก.ส. และองค์กรอื่น ๆ เขาสนับสนุนการทำบัญชีรายจ่าย เขาบอกว่าเพื่อชีวิตที่พอเพียงอันนั้นเป็นเครื่องมือการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ก็คือเป็นเครื่องมือเพื่อให้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงหรือสมดุล ความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ ความพอเพียงในการใช้เงินทองไม่เพียงแต่ดูความสมดุลของบัญชีรายรับ รายจ่ายเท่านั้น การใช้จ่ายอย่างพอเพียงก็ต้องคุ้มค่า สร้างประโยชน์และความสุขให้เกิดขึ้น บางท่านบอกว่าความพอเพียงคือประหยัด แต่ประหยัดไม่ได้บอกว่า ตระหนี่ คำว่า ทางสายกลาง หมายความว่า ไม่ฟุ้งเฟ้อไม่ใช้เงินเกินตัวแต่ไม่ใช่ว่าประหยัด ไม่ใช่จ่ายเงินเลย การใช้จ่ายแบบทางสายกลางคือ การใช้เงินอย่างพอเหมาะกับอัตรภาพ ศักยภาพของเรา และเหมาะสมกับสถานการณ์ ความจำเป็นสิ่งแวดล้อมด้วย และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทุกช่วงทุกขณะ

สมดุลทางด้านสังคม ถ้าจะบอกได้ว่าเราใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เราก็จะต้องมีความสมดุลทางด้านสังคมด้วย เช่น ต้องไม่ใช่คนเห็นแก่ตัว เศรษฐกิจพอเพียงนำไปสู่ความรู้ รักสามัคคี ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ ในสังคมต้องไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน ทุกคนช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ การใช้จ่ายเงินทองเมื่อสมดุลทางเศรษฐกิจ ก็ต้องคำนึงถึงการใช้จ่ายเพื่อสร้างความสมดุลทางสังคมให้เกิดขึ้นด้วย ถึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ความสมดุลทางสังคมต้องเริ่มจากให้คนที่พอแล้วจะรู้จักการให้ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือมีน้ำใจ แบ่งปัน คนที่ได้รับการแบ่งปัน ก็จะนึกถึงบุญคุณของผู้ให้ มีความรู้สึกเป็นมิตร หากขัดสนจนคิดจะแย่งชิงของผู้อื่นในสังคมก็จะระงับยับยั้งชั่งใจ ไว้ได้ ผู้ให้ก็มีความสุขจากการให้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในสังคม สร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในสังคม ชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นได้ ในชุมชนต้องมีความสามัคคี สามัคคีจะเกิดขึ้นได้ ชุมชนต้องแบ่งปันกัน ช่วยเหลือกัน เวลาตกทุกข์ได้ยาก

สมดุลทางด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เช่น ไม่ตัดไม้ทำลายป่า เราจำเป็นต้องรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อม เพราะทุกอย่างที่เราเป็น เราใช้ เรามี มาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถ้าเราไม่รักษาไว้ให้ได้ใช้นาน ๆ เราจะอยู่อย่างไรเราต้องเห็นความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน องค์การสหประชาชาติรณรงค์การพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายความว่า การพัฒนาต้องสามารถทำให้คนรุ่นต่อไปดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในระดับเดียวกันกับคนรุ่นปัจจุบัน แต่ในความจริงเราทำได้หรือไม่ ในปี พ.ศ. 24540 ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ตอนนั้นป่าไม้เหลือเพียง 23 เปอร์เซ็นต์ ป่าถูกทำลายไปแล้วประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์

หลักเศรษฐกิจพอเพียงชี้ให้เห็นว่า ในการใช้จ่ายหรือดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ของแต่ละคน แต่องค์กรนั้นให้พยายามรักษาสมดุลทางสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นคราวเดียวกันด้วย จึงจะเรียกว่า พอประมาณกับทรัพยากรที่มีอยู่บนพื้นฐานของความรอบคอบตามหลักวิชาการ และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันด้วย ระหว่างการผลิต ถ้าทำลายสิ่งแวดล้อม ก็ถือว่าไม่มีการผลิตอย่างพอเพียง ระหว่างการผลิตก็ต้องอนุรักษ์สมดุลทางสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

สมดุลทางด้านวัฒนธรรม หากศึกษาพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องวัฒนธรรมจะพบว่า พระองค์ทรงเน้นย้ำมาโดยตลอดให้ปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้เห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุณค่า

ของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ที่สืบทอดต่อกันมาโดยเฉพาะ ในยุคปัจจุบันที่มีกระแสโลกาภิวัตน์ดาโถมเข้ามา การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรม จะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เด็กไทย มีจุดยืนในชีวิต มีหลักคิด หลักปฏิบัติ ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และพัฒนาตนเอง มีความแกร่งในความแกร่งในความเป็นไทย เข้าใจ ในความเป็นสากล เพื่อให้อยู่รอดได้ในยุค โลกาภิวัตน์ ดำรงตนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

การปลูกฝังให้เด็กเยาวชน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่มีภูมิคุ้มกันที่ดี และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆทางด้านวัฒนธรรม ภายใต้ยุคโลกาภิวัตน์ได้ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรากเหง้า ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของตนเอง ของครอบครัว ของสังคมไทย และ ของชาติ ของประเทศ รู้ที่มาที่ไป เหตุผลของการมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยว จิตใจคนไทยให้มีความสามัคคี จะ ได้รักษาดีเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในชาติตน คิดถึงบุญคุณ ของผืนแผ่นดินไทย ตลอดจนแยกแยะเลือกรับวัฒนธรรมอื่นๆที่ไหลเข้ามาสู่ตนในยุคโลกาภิวัตน์ ได้ว่าจะอะไรเป็นประโยชน์ อะไรเป็นโทษ อะไรเหมาะสมพอประมาณกับการใช้ชีวิตของแต่ละคน ในสังคมไทย อะไรควรทำตาม อะไรควรละเว้น

หลักคิดเรื่องวัฒนธรรมพอเพียงจะทำให้คนไทย ชาติไทย สามารถยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีสื่อข้อมูลต่าง ๆ ดาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็วและกว้างขวางท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในโลกที่เกิดขึ้น เราจะอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เราต้องมีรากเหง้า ต้น ไม้ที่จะ สามารถต้านรับลมที่พัดแรง ๆ ได้ โดยไม่ล้ม รากแก้วต้องหยั่งรากลึกลงไป ถ้าเป็นต้นหญ้า ต้นอ่อน ลมพัดมาแรงทีเดียวก็ล้มเลยเพราะมีแค่รากฝอย ประเทศชาติจะอยู่ได้ เราต้องมี รากเหง้า รากแก้ว รากฝังลึกลงไป ซึ่งสิ่งนี้ก็คือ ความเป็นไทย วัฒนธรรมไทยที่สุด

วรบุษ แสงนิมิต (2550) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาทางเศรษฐกิจ เน้นความพอดี บางคนเรียกว่า ปรัชญาเศรษฐกิจแบบมีชนวน คือ ยึดทางสายกลางการดำรงชีวิต โดยใช้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงกำกับให้จําอย่างง่าย ๆ 3 ประการ คือ

1. ทนชีวิต
2. ยั้งคิด
3. สมดุล

ทูนชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำภาษาอังกฤษสำหรับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ของพระองค์ว่า Sufficiency Economy ซึ่งคำว่า Sufficiency แปลว่า “พอ ,พอเพียง”

ดังนั้นการดำเนินการตามหลักทฤษฎีเบื้องต้น คือ ต้องทำให้การดำรงชีวิตมีความพอเพียงเสียก่อน หรือมีทุนชีวิตที่มั่นคง การมีทุนชีวิตที่พอเพียงสามารถมองได้เป็น 2 แง่ คือ แง่ส่วนตัว และแง่ส่วนรัฐ การสร้างทุนชีวิตให้พอเพียงในแง่ส่วนตัวคือ การรู้จักขวนขวาย ขยัน ประหยัด จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามสภาพอาชีพตน ในส่วนของรัฐ รัฐต้องสนับสนุนให้ประชาชนมีทุนชีวิตที่ดี โดยการบริการด้านการศึกษา การสาธารณสุข โภค นับตั้งแต่เส้นทางยานพาหนะในการคมนาคม การชลประทาน การไฟฟ้า การประปา อย่างพอเพียง ตลอดจนการให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเต็มที่อีกด้วย

ยังอีก ความยังอีก ถือเป็นหลักเตือนใจพิเศษของผู้ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแนวคิดว่า ต้องมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน และยังตรัสอีกว่า ผู้ใช้หลักเศรษฐกิจนี้รวยได้ หมายความว่า เมื่อเรามีทุนชีวิตที่มั่นคงช่วยตัวเองได้อย่างพอเพียงแล้ว เมื่อจะต่อยอดทุนเพื่อให้เกิดความร่ำรวยที่สามารถทำได้ แต่ให้ทำด้วยความฉลาดรอบคอบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีสติ ไม่โลภ มีเหตุผล ไม่เสี่ยงจนเกินไป เมื่อรวยมากก็ให้รู้จักพอ หรือคืนให้แก่สังคม

สมดุล คือ ความพอดี หลักเศรษฐกิจพอเพียงจะประเมินความพอดี โดยใช้เหตุผลเป็นตัวชี้วัด ไม่ใช่อารมณ์หรือความรู้สึกเป็นตัวชี้วัด หลักเศรษฐกิจพอเพียงไม่ปฏิเสธทุนนิยม โดยปรกติหลักเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะมุ่งเน้นการลงทุนเพื่อกำไรเป็นเงินแต่หลักเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นผลกำไรเป็นความสุข ดังนั้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความแข็งแกร่ง ไม่สุดโต่ง ทั้งยังเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งชาวโลกทั้งหลายกำลังมองหาอยู่ในปัจจุบัน

5.6 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติ

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2549 : การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง) ทุกคนสามารถ นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ไม่ใช่เฉพาะในหมู่คนจนหรือเกษตรกร โดยต้องระเบิดจากข้างใน คือการเกิดจิตสำนึกมีความศรัทธาเชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกาย และทางใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัวดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยังให้ผู้อื่น ได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจาก

การประกอบสัมมาอาชีพ รู้ข้อมูลรายรับ รายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด ละ เลิก อบายมุข สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ดูแลสุขภาพ มีการแบ่งปัน ภายในครอบครัว ชุมชนและสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษา วัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ความพอเพียงในสถานศึกษา โดยเริ่มจากครูและผู้บริหารสถานศึกษาเล็งเห็นความสำคัญ และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เป็นแม่พิมพ์ที่ดีทั้งในด้าน การดำเนินชีวิต อาทิ ขยัน อดทน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการพนันและอบายมุข ไม่ฟุ้งเฟ้อและพัฒนาระบบ การเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ตั้งใจสอน หมั่นหาความรู้เพิ่มเติมเปิด โอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับนักเรียน กระตุ้นให้เด็กรัก การเรียนคิดเป็น ทำเป็นและปลูกฝังคุณธรรม เพื่อเป็นการสร้างคนดี คนเก่งให้แก่สังคม สำหรับ นักเรียนนักศึกษาต้องรู้จักแบ่งเวลาเรียน เล่น และดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและพอประมาณ กับตนเอง ใฝ่หาความรู้ใช้หลักวิชาและความรู้จริงในการตัดสินใจลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ปฏิบัติตนและ คบเพื่อนเป็นกัลยาณมิตร ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ แบ่งปัน กตัญญู รู้จักใช้จ่ายเงินอย่างมีเหตุผลและ รอบคอบ รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมให้แก่ตนเอง อาทิ ไม่ลักขโมย ไม่ซุกซน และไม่ คุ่มสุรา

ความพอเพียงระดับชุมชน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รัก สามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกัน ในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงิน สวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

ความพอเพียงในองค์กรการเงินชุมชน การบริหารจัดการการเงินของชุมชนต้องมุ่งให้เกิด ประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและส่วนรวม ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ มีความอยู่ดีกินดี มีสันติสุข และเป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันด้านการเงินในชุมชน โดยส่งเสริมการออมทรัพย์สมาชิก จัดหาทุนและบริการสินเชื่อ การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต จัดหาปัจจัยการผลิต รวมกันซื้อ รวมกันขายสินค้า และ บริการของสมาชิก มีสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้บริการอย่างเสมอภาค ร่วมมือกับองค์กรการเงินอื่น ๆ องค์กรชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานของ ดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่งเสริม

การเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก และชุมชน ที่สำคัญกรรมการและสมาชิกทุกคนต้องมีคุณธรรมอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบเห็นใจ และไว้วางใจกัน

ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้นและพนักงาน ด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งต้องมีความรู้ และเข้าใจธุรกิจของตน รู้จักลูกค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิตในสิ่งที่ถนัด และเต็มตามกำลัง สร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจิตสำนึกการให้แก่พนักงานอย่างเหมาะสม

ความพอเพียงในองค์กรภาครัฐ ทุกคนยึดมั่นในจรรยาบรรณของการเป็นข้าราชการที่ดี โดยระดับองค์กรหรือผู้บริหาร ต้องบริหารความเสี่ยง ไม่ทำโครงการที่เกินตัวหรือเสี่ยงเกินไป ปรับขนาดองค์กรให้เหมาะสม จัดกำลังตามรู้ ความสามารถ ความสามารถ บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลด้วยความโปร่งใสและยุติธรรม บริหารจัดการทรัพยากรด้วยความประหยัดและคุ้มค่า และถ่ายทอดความรู้ในการปฏิบัติงาน ระดับเจ้าหน้าที่ ควรปรับวิถีและใช้ชีวิตแบบพอเพียง รู้จักพอประมาณและพึ่งตนเองเป็นหลัก ซื่อสัตย์สุจริตปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ รอบคอบ ระมัดระวัง ใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับรายได้ พัฒนาตนเองและความรู้อยู่เสมอ หลีกเลี่ยงอบายมุข รักษาวัฒนธรรมไทย ยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สามัคคี แบ่งปัน ให้บริการและช่วยเหลือประชาชนด้วยน้ำใจไมตรี อย่างรวดเร็วและเสมอภาค

ความพอเพียงในภาคสื่อมวลชน มีบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดของผู้คนและสังคมโดยตรง จึงต้องประกอบวิชาชีพด้วยคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม มีความรู้และความพอประมาณในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารตามความจำเป็นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ใช้เหตุผลและสติปัญญาในการตัดสินใจเสนอข่าวอย่างรอบคอบ ถูกต้อง ทั้งทางกฎหมาย ศิลปกรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม กลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่จะเผยแพร่สู่สาธารณชน ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของสื่อมวลชน อาทิ เสนอข่าวตรงไปตรงมา และหลีกเลี่ยงการเสนอภาพที่ไม่เหมาะสมและรุนแรง

ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศโดยเริ่มจากการวางรากฐาน

ให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆแห่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้ รัก สามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด (การตูนเศรษฐกิจพอเพียงฉบับประชาชน. 2550 : 190-196)

5.7 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา

ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษา นั้น จะต้องมุ่งเน้นพัฒนาที่ตัวครู ก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างดั่งแก่ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักคัดกรององค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษาเพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณารับอย่างเป็นขั้นตอน รู้จักแก้ไขปัญหาย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาจะได้รู้จักเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง

เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือการทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝังอบรมบ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดคล้องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่าธรรมเนียม ความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ข้างต้น สำคัญคือครูต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้อาจเกิดขึ้นได้ ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน

นอกจากนี้ในการส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ นั้น อาจจะใช้วิธีเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา ตามหลักการของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลำดับที่สามคือครูต้องเข้าใจในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน โดยเข้าใจว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นแนวคิดที่สามารถเริ่มต้นและปลูกฝังได้ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมการรักษาสีบนเสื้อในโรงเรียน การกำจัดขยะในโรงเรียน การสำรวจทรัพยากรของชุมชน

ครูต้องเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยกลับมาพิจารณาและวิเคราะห์ดูว่า ในตัวครูนั้นมีความไม่พอเพียงในด้านใดบ้าง เพราะการวิเคราะห์ปัญหาทำให้รู้และเข้าใจปัญหา ที่เกิดจากความไม่พอเพียง รวมทั้งให้เด็กมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาคด้วย โดยการวิเคราะห์ปัญหานี้ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความรู้คุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในใจเด็กให้ได้ก่อนผ่านกิจกรรมที่ครูเป็นคนคิดขึ้นมา โดยครูในแต่ละโรงเรียน จะต้องมานั่งพิจารณาก่อนว่า จะเริ่มต้นปลูกฝังแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากจุดไหน ทุกคนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สามัคคีกันในกระบวนการหารือ

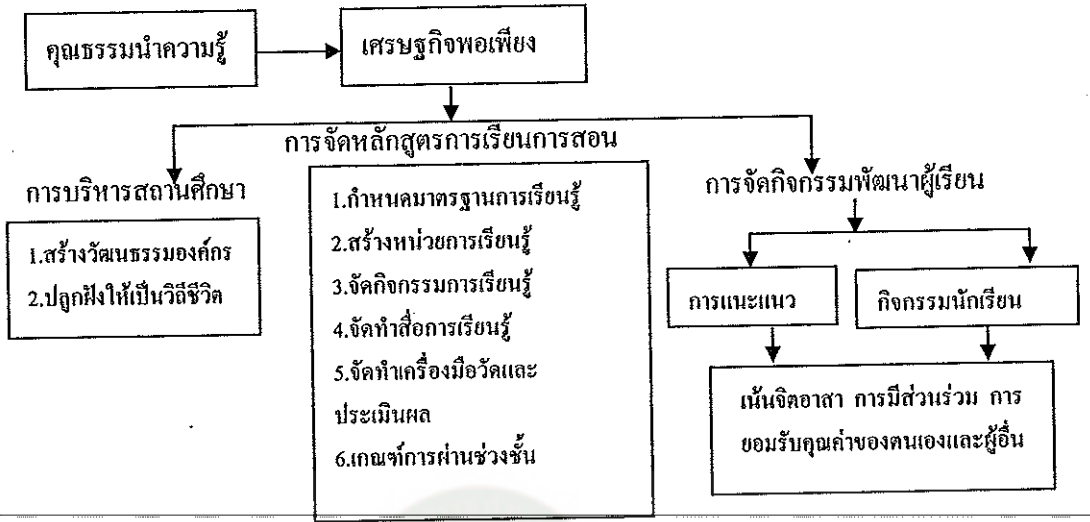
หลังจากที่ครูได้ค้นหากิจกรรมที่ปลูกฝังแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ครูควรจะต้องตั้งเป้าหมายการสอนว่า ครูควรสอนเด็กให้รู้จักพัฒนาตนเองอย่างไร โดยอาจเริ่มต้นสอนจากกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สามารถเริ่มต้นจากตัวเด็กแต่ละคนให้ได้ก่อน

ในส่วนของการเข้าถึงนั้น เมื่อครูเข้าใจแล้ว ครูต้องคิดหาวิธีที่จะเข้าถึงเด็ก พิจารณาก่อนว่า จะสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เข้าไปในวิถีคิดและวิชาการต่าง ๆ ได้อย่างไร ทั้งนี้อาจจัดกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ รู้จักแบ่งหน้าที่กันตามความสามารถ กิจกรรมทั้งหมดนี้สำคัญ คือ ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยสถานศึกษาควรตั้งเป้าให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอน ให้เด็กพึ่งตนเองให้ได้ก่อน จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่น ๆ ในสังคมต่อไป

5.8 การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ 2 ส่วน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริหารสถานศึกษา และส่วนที่เป็นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งส่วนที่ 2 นี้ ประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียง ในหลักสูตรสาระการเรียนรู้ในห้องเรียนและประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

5.8.1 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการศึกษา

แผนภูมิที่ 3 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการศึกษา

5.8.2 การนำหลักพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียน

ผู้บริหาร ครู สามารถนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

- 1) ด้านการบริหารจัดการ
 - (1) การงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารทั่วไป
 - (2) การนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ เน้นการมีส่วนร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็ง อยู่บนฐานของความมีเหตุผล พอประมาณกับศักยภาพ และความไม่ประมาท
- 2) ด้านการจัดทำหลักสูตร โดยการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าที่สุด
- 3) ด้านการจัดการเรียนรู้

จัดทำหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ช่วงชั้นของผู้เรียน จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

จัดกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักเรียน ได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการมีวินัยในการใช้จ่าย การประหยัด การอดออม การพึ่งตนเองโดยการผลิตและการสร้างรายได้ การรู้จักช่วยเหลือสังคมและชุมชน การสร้างสมดุลและทรัพยากรธรรมชาติ การสืบสานวัฒนธรรมไทย การส่งเสริมการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา การสร้างความสามัคคี

พระธรรมปิฎก (2540 : ธรรมนุญชชีวัต) กล่าวว่า คนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคนเต็มคน ผู้สามารถนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและความสวัสดิ มีธรรมหรือคุณสมบัติ 7 ประการดังนี้

1. **ธัมมัญญตา** รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่ และดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจ สิ่งที่ต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล ตลอดจนขั้นสูงสุด คือ รู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลก และชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต

2. **อทัตถัญญตา** รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ ตลอดจนรู้ความหมายของคติธรรมธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายที่แท้จริงของชีวิต

3. **อทัตถัญญตา** รู้ตน คือ รู้ตามความจริงว่าตัวเรานั้น โดยฐานะ ภาวะเพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรม เป็นอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมและทำการต่างๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4. **มัตถัญญตา** รู้ประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดี ในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจ วัตถุประสงค์เพื่อผลดีที่แท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใจเพียงเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลาย ที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

5. **กาธัญญตา** รู้กาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา

ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

6. **ปรีชาญาณ** รู้ชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน และชุมชน รู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการ อย่างนี้ ควรเกี่ยวข้องกับ ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์

7. **บุคลิกวิทยา** รู้บุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัยความสามารถและคุณธรรม เป็นต้นว่าใคร ๆ ชิงหรือหย่อนอย่างไรและรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น

จากการศึกษา เอกสารเกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและธรรมนุญชีวิตสรุปว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาท สมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางตลอดมานานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อนำไปสู่ความพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของคน ไทย สังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุค โลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ ทางด้านสังคม ทางด้านสิ่งแวดล้อมและทางด้านวัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและปฏิบัติในการดำเนินชีวิตจะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรับตัว และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกเรื่อง แต่ต้องมีการวิเคราะห์การดำเนินการ และผลที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับความพอเพียงหรือเปล่า วัดที่เหตุ ใช้ความรู้กับคุณธรรมในการตัดสินใจ และการดำเนินการใช้ความรู้ทางหลักวิชาอย่างรอบรู้ รอบคอบ ความคิดและการกระทำอยู่บนพื้นฐานของ คุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ไม่เบียดเบียนกัน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันวัดที่วิธีปฏิบัติคือความพอเพียง โดยตรง ทำแบบพอประมาณ กับทรัพยากร ทุน ศักยภาพ ภูมิสังคม มีเหตุ มีผล มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยง และวัดที่ผลว่ามีการจัดการ ให้เกิดความก้าวหน้าอย่างสมดุล และความสามารถที่จะพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้าน สิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรม

6. บริบทของโรงเรียนบ้านโพนทอง

6.1 บริบททั่วไป

โรงเรียนบ้านโพนทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านโพนทอง ตำบลวังหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ตั้งอยู่พื้นที่ราบสูงในเนื้อที่ 27 ไร่ 1 งาน 32 ตารางวา การคมนาคมสะดวกเท่าที่ควร ห่างจากอำเภอเฝ้าไร่ 17 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดหนองคาย ประมาณ 57 กิโลเมตร

6.2 บริบทในการบริหารงานในโรงเรียน

โรงเรียนบ้านโพนทองซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่ามีปัญหาเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ เนื่องจาก มีครูผู้สอนไม่เพียงพอ ครูสอนไม่ตรงตามสาขาวิชาเอก ครูมีภาระงานมาก ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ได้ดีเท่าที่ควร งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่น โรงเรียนขาดแหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกสถานศึกษาที่จะนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเท่าที่ควร ทำให้คุณภาพทางการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐานที่โรงเรียนได้ตั้งไว้ และเพื่อสนองต่อนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 และรองรับการกระจายอำนาจทางการศึกษา และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โรงเรียนบ้านโพนทองจึงควรได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาประสิทธิภาพ ดังนี้

- 6.2.1 ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน มีพัฒนาการทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข
- 6.2.2 ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีมาตรฐานวิชาชีพ และจำนวนเพียงพอ
- 6.2.3 มีแหล่งเรียนรู้ใน โรงเรียนที่หลากหลาย การจัดบรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด
- 6.2.4 มีสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีทางการศึกษาเหมาะสมเพียงพอทันสมัย
- 6.2.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541 : 1) ได้ทำวิจัยหมู่บ้านในประเทศไทย พบว่า หมู่บ้านส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังคงอยู่อย่างพอมีพอกิน มีการดำรงอยู่อย่างพอเพียงอยู่แล้วในชนบทของไทย ที่ต้องพึ่งพิงระบบนิเวศวิทยา เขายังอยู่อย่างพอเพียง มีการพึ่งพาตนเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีน้ำใจเป็นพื้นฐานของชีวิต แบ่งกันอยู่แบ่งกันกินปัจจุบันก็มีการแลกเปลี่ยนอย่างแพร่หลายโดยวัตถุประสงค์ของการแลกเปลี่ยน คือ เพื่อความพอเพียงยิ่งขึ้น ไม่ใช่กำไร ชาวบ้านเรียกว่า แบ่งกันกิน ตลาดในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้ขับเคลื่อนโดยกฎแห่งระบบทุนนิยม กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม การดำรงอยู่ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนไทย สังคมไทย

บัญชา เมืองศรีมาตย์ (2542 : 2) ได้ทำการศึกษาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า

1. ข้าราชการครู โดยส่วนรวม และจำแนกตามสถานภาพ และขนาดโรงเรียน มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมและเป็นรายมาตรฐาน 5 มาตรฐานอยู่ในระดับมาก
2. ผู้บริหารและหัวหน้างาน มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียน โดยภาพรวมและเป็นรายมาตรฐาน 5 มาตรฐาน มากกว่าครู อาจารย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐาน โดยภาพรวมและรายมาตรฐาน 5 มาตรฐาน ไม่แตกต่างกัน แต่ข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานที่ 1 คือ โรงเรียนใช้แผนเป็นเครื่องในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมาตรฐานที่ 4 คือ โรงเรียนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาโรงเรียน มากกว่าข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและขนาดโรงเรียน ต่อการมีความคิดเห็นของข้าราชการครู

ชูชาติ แก้วนอก (2544 : 3) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติในโรงเรียน

ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร จำแนกตามขนาดของโรงเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการบริหารโรงเรียน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ลัดดา ผลวัฒนะ (2544 : ค) ทำการศึกษาองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา คือ บทบาทของผู้บริหารและกระบวนการบริหาร ผู้บริหาร มีการวางแผนและกำหนดนโยบายร่วมกัน และมีการจัดองค์กร โดยการจัดวางตัวบุคคลให้เหมาะสมกับงานตามโครงสร้างการบริหารที่กำหนด และพบว่าการบริหารแบบให้กลุ่มมีส่วนร่วมเป็นระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพ

ธนารัฐ ชื่นวัฒนา (2545 : 2) ศึกษา การบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนประถมศึกษาเขตนิเทศที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ดำเนินการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก จำนวน 6 ด้าน คือ คุณลักษณะของผู้บริหารแผนงานโรงเรียน การจัดการ การพัฒนาบุคลากรเพื่อ ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การรายงานผลและการให้ขวัญกำลังใจ อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมมีปัญหาในระดับน้อย แต่ค่อนข้างใกล้เคียงระดับปานกลาง โดยมีรายด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้านคือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การพัฒนาบุคลากรเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ส่วนที่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยมี 3 ด้าน คือ การรายงานผลแผนงานโรงเรียน การให้ขวัญกำลังใจ และคุณลักษณะของผู้บริหาร

3. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นในการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

ประกอบ กุญโพนี (2545 : ค) ศึกษาสภาพและปัญหาของการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามทัศนะผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมและรายด้าน

อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาการบริหารงานวิชาการ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง รายด้านนั้น ด้านที่มีปัญหาในการปฏิบัติ อยู่ในระดับ ปานกลาง มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านห้องสมุด ด้านวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน ปัญหาการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใน โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวม และเป็นรายด้านทุกด้าน โดยรวมโรงเรียนขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและ โรงเรียนขนาดเล็กยกเว้นด้านห้องสมุด และพบว่า ปัญหาของการบริหารงานวิชาการ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน และโดยรวม โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากกว่า โรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่

ประณมพร เพชรปรี (2548 : ๗) ทำการศึกษา การบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1. สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 มีระดับบริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลางและอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารทั่วไป การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ และด้านการบริหารงานบุคคล

2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดสถานศึกษาและตำแหน่งต่อระดับการบริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ทั้ง โดยรวม และรายด้าน 3 ด้าน คือ ด้าน การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ และด้านการบริหารทั่วไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการบริหารงานบุคคลไม่พบว่ามี ปฏิสัมพันธ์กัน

ประภาส เขียวแก้ว (2549 : 1) ได้ศึกษาการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็ก แบบ PDCA one plus โรงเรียนวัดเนินยาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารัตน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีภาระงาน ก่อนการบริหารแบบ PDCA one plus อยู่ที่ระดับมาก ($\bar{x}=4.11$) และภาระงานหลังการบริหาร PDCA one plus อยู่ที่ระดับน้อย ($\bar{x}=1.97$) นอกจากนั้นมีความแตกต่างกันระหว่างภาระงาน ก่อนและหลังการบริหารงานแบบ PDCA one plus อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

ผลการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3,6 ปีการศึกษา 2546 - 2549 พบว่า ผลการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ระดับชาติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3,6 ปีการศึกษา 2546 - 2549 ก่อนและหลังการบริหารงานแบบ PDCA one plus มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ศุภชัย ทินกระโทก (2549 : ก) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารงานโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อปัญหาการบริหารงานโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งโดยรวม และรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป

วิเชียร พันธุ์เครือบุตร (2550 : 1-4) ได้ศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนเทคโนโลยีไออาร์พีซี ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินการสอดแทรกหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนการสอนเมื่อนำมาสังเคราะห์ร่วมกับผลการสนทนากลุ่มผู้ร่วมโครงการ จะได้เป็นรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนเทคโนโลยีไออาร์พีซีที่สำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนเทคโนโลยีไออาร์พีซี รูปแบบในการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ
 - 1.1 การบริหารการศึกษา
 - 1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 1.3 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. การประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา องค์ประกอบนี้รูปแบบของการประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา เป็นการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับกลไกการขับเคลื่อน การนำหลักการเศรษฐกิจ

พอเพียง ให้ลงไปสู่การทำงานประจำและวิถีชีวิตของครูและนักเรียน

3. การประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบนี้รูปแบบการประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา เป็นการมุ่งเน้นให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลงไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

4. การประยุกต์ใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนองค์ประกอบนี้เป็นรูปแบบการประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษามุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ของนักเรียน ผ่านการทำกิจกรรม โครงการ ที่เป็นการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ สรุปได้ว่าการบริหารงานในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน ทำให้เกิดผลทั้งในด้านสภาพปัญหาและความต้องการ โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่มักประสบปัญหาในการบริหารงานมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ขนาดของโรงเรียน จำแนกตามจำนวนนักเรียนส่งผลถึงจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน งบประมาณที่ได้รับ รวมถึงปริมาณงานตามบทบาทหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน จากการศึกษาผลการวิจัยของ ประภอบ กุฎโพธิ์ (2545 : 1) ทำการศึกษาปัญหาของการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ พบว่าโรงเรียนทั้งสามขนาด โดยรวม มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางนอกจากนี้ยังพบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในสถานศึกษาสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ได้ เช่น จากผลการวิจัยของ วิเชียร พันธุ์เครือบุตร (2550 : 1) ได้ศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนเทคโนโลยีไออาร์พีซี รูปแบบในการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

1. การบริหารการศึกษาเป็นการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับกลไกการขับเคลื่อนการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ให้ลงไปสู่การทำงานประจำและวิถีชีวิตของครูและนักเรียน

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการมุ่งเน้นให้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ลงไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ของนักเรียน ผ่านการทำกิจกรรม โครงการ ที่เป็นการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แมคคาร์ธี (ศิริรส แสนอุบล. 2542 : 58 ; อ้างอิงมาจาก Mccarthy. 1971 : 705-A) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานวิชาการ ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐนิวเจอร์ซีย์ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็น ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชา และครู ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูมีความคิดเห็น ไม่สอดคล้องกับผู้บริหาร โรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหาร เกี่ยวกับบทบาทด้านวิชาการ เฉพาะเรื่องการสังเกตการสอน การวัดและประเมินผล การจัดตั้ง กรรมการบริหารงานวิชาการ และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความคิดเห็นตรงกันว่าผู้บริหาร โรงเรียนควรมีบทบาท มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ ในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

สมิท (โอกาส กลับเป็น. 2540 : 40 ; อ้างอิงจาก Smith. 1974 : 1935-A) ศึกษาพฤติกรรม ของครูใหญ่ พบว่า พฤติกรรมของครูใหญ่ ที่ทำงานบังเกิดประสิทธิผลนั้น สิ่งสำคัญอันดับแรก ๆ คือ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา และคณะกรรมการ โรงเรียน การวางแผน และความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับคณะครูใน โรงเรียนการสร้าง ความเข้าใจที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน และการกระตุ้นให้ครูมีการพัฒนา ทั้งในด้านอาชีพและด้านส่วนตัว

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ สรุปว่าการบริหารงานในโรงเรียน ผู้บริหาร หรือครูผู้สอนจะต้องรู้จักบทบาทและหน้าที่ที่ตัวเองรับผิดชอบ เอาใจใส่กับการบริหารงานให้เกิด ประสิทธิภาพ ไม่ควรมีความขัดแย้งกันอย่างไร้เหตุผล หน้าที่ของผู้บริหารควรสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาหรือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐานจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและการร่วมมือการทำงานอย่างใกล้ชิด และมีความเข้าใจ ที่ดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน ควรมีการพัฒนาตนเองทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านส่วนตัว และอาชีพ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ สรุปว่า การบริหารงานในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กต่างก็มีปัญหา ในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป โรงเรียนขนาดใหญ่ที่พบปัญหา ด้านการบริหารวิชาการ เช่น จากผลการวิจัยของ วิเชียร พันธุ์เครือบุตร (2550 : 1-4) ได้ศึกษา รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนเทคโนโลยีไออาร์พีซี รูปแบบในการ ประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางหรือขนาดเล็ก ถ้าผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบ

เอาใจใส่ต่อการบริหารงานในโรงเรียน มีความร่วมมือ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองทั้งในด้านส่วนตัวและด้านอาชีพก็จะสามารถพัฒนางานในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพได้มากที่สุด

จาก เหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนบ้านโพหนอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 โดยนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในหลักการที่ว่าด้วย ความพอประมาณ มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้การบริหารงานวิชาการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนได้กำหนดไว้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY